Distorsionări verbale şi nonverbale în exprimarea acordului şi dezacordului în româna vorbită actuală

Luminița HOARȚĂ CĂRĂUȘU

1. Acordul

1.1. Introducere

Afirmația este înțeleasă, prin excelență, ca opusul unei *negații*. Astfel, în sens larg, afirmația este „termenul nemarcat al raportului polar *afirmativ* (*pozitiv*)/*negativ*, care caracterizează propozițiile şi enunțurile" (GALR 2005: 698). Afirmația se opune negației, constituind, astfel, „aspecte opozabile ale unei categorii logice fără de care nu poate fi imaginat dialogul interuman" (Dănilă 2007: 223). Dacă, la nivel semantic-lexical, *negația* se manifestă printr-un „ansamblu de procedee derivative care formează în mod sistematic cuvinte cu sens negativ (prefixele negative)", cuvintele cu sens negativ neavând caracteristicile predicative ale negației gramaticale. Acestea reprezintă „doar un rezultat lexicalizat al acesteia" (GALR 2005: 707), *afirmația* „nu are o marcă specifică, forma *pozitivă* a propozițiilor fiind indicată de absența mărcilor negației" (GALR 2005: 698). Un enunț afirmativ „descrie o stare de lucruri, o acțiune sau un obiect ca existente (*Cartea a apărut*); enunțul negativ corespunzător îl contrazice, exprimând neadevărul său, nonexistența sau nerealizarea respectivei stări (*Cartea nu a apărut*)" (GALR 2005: 698).

În timp ce termenul *negație* se aplică, în sens larg, şi unor acte de contestare, respingere la nivel pragmatic, în interacțiunea verbală, utilizându-se, pentru acest tip de acte de limbaj, termenul *dezacord*[1], elementele specifice unui enunț asertiv pozitiv „se pot folosi, în plan pragmatic-dialogic, şi pentru exprimarea acordului, a acceptării (aşa cum mijloacele negației se folosesc pentru exprimarea dezacordului)" (GALR 2005: 698). Cu alte cuvinte, „*afirmația* apare la nivelul predicației semantico-sintactice (pentru care este preferabilă desemnarea ca *formă pozitivă*), la nivelul enunțiativ (ca tip de enunț, *afirmația* propriu-zisă) şi la nivel dialogic (ca *acceptare* a unei propoziții sau ca *exprimare a acordului*)", între cele trei niveluri existând „destule legături şi mai ales mijloace de expresie comune" (GALR 2005: 698). Vom fi interesați, în lucrare, să urmărim tipurile de acte de limbaj care exprimă *acordul*. Observațiile pe care le vom face referitor la acord se bazează pe studiul unor corpusuri de limbă română vorbită actuală: Hoarță Cărăuşu (coord.) 2005 şi Ionescu Ruxăndoiu (coord.) 2002.

[1] Referitor la mărcile dezacordului, vezi Hoarță Cărăuşu 2007: 19–24.

BDD-V367 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:59 UTC)

1.2. Mărci verbale ale acordului. Distorsionări verbale în exprimarea acordului

Acordul a fost considerat de Sorin Stati (1990: 65) un tip de *rol argumentativ*. El este „un rol argumentativ pasiv, defensiv, un rol dialogic prin excelență", care constă în „acceptarea unei teze, a unei concluzii a partenerului, prin împărtășirea presupozițiilor enunțării", acordul fiind „o reacție cooperativă, congruentă la o aserțiune, o invitație etc" (Năstase 2003: 217). Inventarul rolurilor sau funcțiilor argumentative variază, în mod sensibil, de la un autor la altul. În opinia lui Sorin Stati (1990: 65), rolurile argumentative sunt următoarele: a) *asentiment*, *confirmare*, *adeziune*; b) *justificare*, *probă*; c) *concesie*; d) *rectificare*; e) *obiecție*; f) *critică*, *acuzație*, *reproș*; g) *teză*, *concluzie*.

Rolul argumentativ al unui enunț a fost interpretat ca fiind „o dimensiune facultativă adăugată la funcția pragmatică, relevându-se, de obicei, la nivel transfrastic" (Stati 1990: 67). Rolul argumentativ este o proprietate relațională, în măsura în care el se stabilește în raport cu un alt conținut frastic. Sorin Stati admite că un enunț poate avea secțiuni, fiecare secțiune având rolul său argumentativ. Astfel, schimbul conversațional „Petre va veni mâine./ Nu. Nu va fi aici decât săptămâna viitoare. Mâine va fi la Londra" (Stati 1990: 67) este o secvență de trei roluri, şi anume *contestare* + *rectificare* + *obiecție*. Pe de altă parte, respingerea poate acoperi mai mult de un enunț; este vorba, de exemplu, despre obiecțiile care se exprimă prin intermediul unui şir de fraze.

Acordul ca rol argumentativ este „un concept relațional stabilit între replica-stimul şi reacția declanşată de aceasta" (Năstase 2003: 217). Acest rol argumentativ consistă în acceptarea unei teze, a unei concluzii a partenerului, şi, de aceea, el presupune dialogul. Se aprobă, se împărtăşeşte opinia alocutorului, cu alte cuvinte, se consideră că ceea ce afirmă alocutorul este adevărat. Asentimentul este marcat prin intermediul *conectorilor argumentativi*[2] de tipul *bine spus*, *ai dreptate*, *exact*, *foarte bine*, *da*, *just*, *natural*, *adevărat*, *normal*, *absolut*, *perfect* etc. Conectorii argumentativi de acord, confirmare, adeziune indică acordul din partea interlocutorului, în privința aserției transmise de către vorbitor:

> **B**: (către **C**, mama lui **F**) nu-i faceți# chestii_d-alea acasă?
> **C**: *da*:↓ dar ea este: ⊥ cum să spun↑ ă⊥ ei îi place foarte mult să umble în părul altuia în general [femeile cu părul lung la NEbunie↓
> **A**: [<p în general TOȚI sînt aşa> (Ionescu Ruxăndoiu [coord.] 2002: 30).

> **B**: (citeşte) în: lingvistica: românească ↑ + sinonimia lexicală ↓ + vizează cuvinte ↑ + aparținând unui: + grup semantic limitat ↑ + ă↑ fiind sinonime lexicale ↑ cuvintele ↑ + sau [x] frazeologice ↑ + formal diferite ↑ + care denumesc aceeaşi realitate semantică.
> **A**: *exact*. în definiția sinonimelor ↑ apare ↑ + uneori ↑ + şi + ă ↑ + cuvântul <F aproximaTIV> (Hoarță Cărăuşu [coord.] 2005: 139).

[2] Sintagma este preluată de la Rovența Frumuşani (2000: 91), care este de părere că putem defini conectorii argumentativi astfel: „conectorul argumentativ este un morfem (de tip conjuncție, adverb, locuțiune adverbială) care articulează două enunțuri ce intervin într-o strategie argumentativă unică".

BDD-V367 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:59 UTC)

B: CE v-a decontat.
A: transportu. trenu↓ avionu↓ cu ce-au venit
B: o mai fi valabil?
A: te duci la asta acum în oc[tombrie?
B: [*da* (Ionescu Ruxăndoiu [coord.] 2002: 38).

În privința conectorului argumentativ *aşa*, Liana Pop consideră că exprimă confirmarea „la un nivel pur fatic, situație în care *aşa* indică prezența interlocutorului «pe fir»" (Pop 2003: 257); *aşa* fatic este sinonim cu *da* fatic, „care se ştie că nu este decât un confirmativ parțial (v. *oui* de «prise en charge partielle» din franceză), nefuncționând în acest caz la nivelul conținutului propozițional" (Pop 2003: 258):

A: e totul bine sau CE
B: da. m-au pus ăştia să fac o prezentare↓ propunerea lucrării↓ [ştii↑
A: [*aşa*
+**B**: în scris (Ionescu Ruxăndoiu [coord.] 2002: 38).

Funcționând ca marcă fatică, adverbul *da* este folosit ca simplu „semnal de recunoaştere, de verificare a contactului între interlocutori", ieşind cu totul „din sfera afirmației şi chiar a acordului" (GALR 2005: 701):

C: eu nu ştiu nu mă pricep la ăstea [deloc.
A: *da*::.]
B: nu ştiu_n orice caz este foarte:= (Hoarță Cărăuşu [coord.] 2005: 95).

Sorin Stati (2002: 54, 72) distinge acordul de confirmare, aceasta din urmă fiind „o reacție la o cerere explicită de confirmare formulată de partener" (Năstase 2003: 219):

B: sinonimia pură reprezintă: [xxx]
A: puțin mai tare ca s_audă şi colegii dumneavoastră. deci sinonimia pură. *da*? +
B: da**. =**
A: = sau <F TOTALĂ> se mai numeşte. nu? (Hoarță Cărăuşu [coord.] 2005: 140).

Prin astfel de „întrebări disjunctive" (Collett, 2005: 90), de tipul *da?*, *nu-i aşa?*, *nu?*, „ascultătorul arată că nu doreşte să vorbească, acestea adăugându-se la o afirmație a vorbitorului, invitându-l pe celălalt „să continue să vorbească" (Collett, 2005: 90):

L: <**Î** CUM>? da' asta a noastrî i_n o mii nou' suti: =
A: treiză' şî ceva. *nu?*
L: treiză' şî şapti. parcî [xxx]
A: asta-i din o mii opt suti nou'zeci şî ceva (Hoarță Cărăuşu [coord.] 2005: 66).

Răspunsul afirmativ a fost clasificat în literatura de specialitate (GALR 2005: 702-706) în: 1. *răspunsul afirmativ la o întrebare totală*; 2. *replica afirmativă* şi 3. *acceptarea unor acte injonctive, predictive, promisive*.

Răspunsul afirmativ la o întrebare totală „constă în asertarea unei propoziții căreia prin întrebare i s-a presupus doar posibilitatea; se produce astfel o afirmație propriu-zisă, adică un *enunț asertiv afirmativ*" (GALR 2005: 702):

B: ai di scris şî la mate: ?
C: *da* (Hoarță Cărăuşu [coord.] 2005: 52).

BDD-V367 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:59 UTC)

B: totuşi steaua ari-un avantaj. ++ în spania o făcut o figurî mari lentî + şî ultimu' meci din spania l-o făcut destul di bun.
A: cari? ăla cu bilbao?
B: *da* ↑ (Hoarță Cărăuşu [coord.] 2005: 75).

Exprimarea întărită a răspunsului afirmativ se poate realiza prin „modalizatori epistemici de certitudine" (GALR 2005: 703), de tipul adverbelor *desigur*, *evident*, *sigur*, *bineînțeles*, *fireşte*, *natural*, *indiscutabil*, *adevărat*, *exact*, *corect*; locuțiunile *fără îndoială*, *fără nicio îndoială*, *fără doar şi poate*, *de bună seamă* (GALR 2005: 703):

B: crezi c_o zi_i destul pentru ce_ai tu nevoie?
A: <Î *SIGU::R*>. ştiu EXACT ce tre' să caut ↓ aşa că merg direct la sursă (Hoarță Cărăuşu [coord.] 2005: 122).

Replica afirmativă „urmează unei aserțiuni pozitive, exprimând acceptarea conținutului acesteia" (GALR 2005: 704):

A: nu ↓ da' ↑ <R da' nu neapărat în cazu' morții> ↑ + cred că-i şi normal. + jumati din averi aparțini: COPIILOR. [sau ar trebui ↑ =
B: = *da* ↓ de fapt ↑] prima dată jumate ia: soțu' moştenitor ↓ soțu' ↑ + rămas viu ↓ + şî cealaltă jumate o iau copiii + normal ↓ + şi că pi [urmă şî + de la soțu' rămas viu sî-mparti ⊥
C: *da*] (Hoarță Cărăuşu [coord.] 2005: 55).

Acceptarea unor acte de limbaj injoctive, predictive, promisive „are unele mijloace specifice de exprimare", neprivind „conținutul propozițional sau presupozițional al enunțurilor, ci actul de vorbire însuşi" (GALR 2005: 705):

A: <Î oricum> eu pungili astea o sî li iau ↑ ++
B: *păi da*. (Hoarță Cărăuşu [coord.] 2005: 88).

A: = păi + atunci deducerea care noi o s-o acordăm este de cinspre de şapte milioane o_sută cât ați achitat dumneavoastră + [<F ATÂT>. + atât o să fie =
B: *da bini da da*] + nici nu cer mai mult [xxx] (Hoarță Cărăuşu [coord.] 2005: 162).

Acordul se defineşte prin raportare obligatorie la *antecedent*, prin antecedent înțelegându-se „termenul general cu care putem defini orice secvență din dialog care stimulează un acord, un asentiment, o adeziune, o confirmare, din partea partenerului în timpul schimbului verbal" (Năstase 2003: 220). Ca urmare a acestui lucru, acordul apare în cadrul *perechilor de adiacență*[3]: *întrebare-răspuns*, *cerere-acceptare*, *ofertă-acceptare*, *invitație-acceptare* etc.

În literatura de specialitate, antecedentele au fost clasificate în două categorii: *antecedente „expectative"* şi *antecedente „nonexpectative"*.

Antecedentele sunt „expectative" „atunci când emițătorul lor aşteaptă o reacție din partea receptorului" (Năstase 2003: 220):

A: păi au luat bătaie cu unu cinci acasă de la + internazionale milano. +++ chestia e că şi steaua ↓ uneori joacă ↑ uneori nu joacă. hai sî fim sinceri. uitați atuncea. ciocoiu o jucat perfect din meciu ăla cu ++ cum îi zici? cu beşiktaş. nu?
B: *da* (Hoarță Cărăuşu [coord.] 2005: 76).

[3] Referitor la conceptul *perechi de adiacență*, vezi Hoarță Cărăuşu 2003: 53–56.

BDD-V367 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:59 UTC)

Atunci când, însă, „receptorul reacţionează cooperativ, aducându-şi propria contribuţie la schimbul verbal, fără ca aceasta să fie aşteptată în mod special", antecedentele sunt „nonexpectative" (Năstase 2003: 220):

B: şi diferă. + acum sincer vorbind ↑ nu ştiu cât ar costa ↑ dac-ar costa foarti mult sî ↑ autentifici contractu' di închirieri la notariat. + dacî sî taxeazî la valoarea apartamentului ↑ sau o taxî fixî care-o percep pentru autentificări.
A: *da*.
B: sincer nu ştiu. nu pot să-ţi dau informaţii în privinţa aceasta (Hoarţă Cărăuşu [coord.] 2005: 184).

Referitor la acord, s-au operat distincţii, cum ar fi: *acordul total* vs. *acordul parţial* şi *acordul cu funcţie proprie* vs *acordul impropriu* (Năstase 2003: 218).

În cadrul *acordul total*, „locutorul îşi exprimă adeziunea completă la teza susţinută de colocutor" (Năstase 2003: 218):

L: şî + plus friguroasi ↓ + eu ştiu ↓ + o casî din asta ↓ uiti şî asta. ++ vez' ci călduroasî-i?
A: *da*.
L: asta undi stăm noi ↓ (Hoarţă Cărăuşu [coord.] 2005: 67).

În ceea ce priveşte *acordul parţial*, se constată că „locutorul îşi exprimă cu rezerve adeziunea" (Năstase 2003: 218):

L: = cicî-s <Î FOARTI PERICULOASI>. îs: ↑ ++ aşa am înţeles eu. am auzit şî eu ↑ na. nu nu ştiu dacî-i adevărat. + îs cancerigeni cicî. +
A: *poati*. nu ştiu [xxx] (Hoarţă Cărăuşu [coord.] 2005: 67).

În privinţa *acordului cu funcţie proprie*, se poate afirma că „actul de vorbire în care locutorul îşi exprimă adeziunea vizează direct conţinutul propoziţional al antecedentului" (Năstase 2003: 218):

B: pentru ++ psihicu' ălora ↑ ++ steaua este-o echipî importantî?
A: pentru valencia?
B: *sigur* (Hoarţă Cărăuşu [coord.] 2005: 75).

Acordul impropriu „întreţine contactul interacţional, semnalează vorbitorului că este ascultat cu atenţie, fără a confirma, în fapt, conţinutul propoziţional al antecedentului" (Năstase 2003: 218):

B: = da ↓ de fapt ↑] prima jumătate ia: soţu' moştenitor ↓ soţu' ↑ + rămas viu ↓ + şî cealaltă jumate o iau copiii + normal ↓ + şi că pi [urmă şî + de la soţu rămas viu sî-mparti ⊥
C: *da*]
A: <R sau cel puţin atunci e numai un sfert ↑ sau o + [o treime ↑ aparţini copiilor> (Hoarţă Cărăuşu [coord.] 2005: 55).

L: cî mă gândeam cî altfel ↑ [...] cum sî zic eu? voi aţi fi împrumutat di la bancî ↑ +
A: *da* ↓
L: şî ăştia [xxx] ar fi vândut î: ↑ ++ [casa (Hoarţă Cărăuşu [coord.] 2005: 61).

A: cî ari: î + chiar +++ în spati esti: ++ cum sî cheamî? +++ un: ++ un + BALCON. şî ↑ + am uitat cum sî cheamî di la balcon + rama.
L: *da* ↑
A: îi făcutî din fier forjat ↑ şî_i scris anu' [de-atunci (Hoarţă Cărăuşu [coord.] 2005: 66).

BDD-V367 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:59 UTC)

În literatura de specialitate (GALR 2005: 704), se vorbeşte şi despre aşa-numitele „mijloace ale exprimării atenuate a răspunsului afirmativ”. Funcționează ca astfel de mijloace, mai întâi, „modalizatorii epistemici de incertitudine”: adverbele *poate*, *probabil*, *parcă*; expresiile lexicale cu semantică modală: *cred*, *mă îndoiesc* etc. Tot ca mijloace ale exprimării atenuate a răspunsului afirmativ funcționează şi „formulele de aproximare”: *cam*, *oarecum*, *întrucâtva*, *aproximativ*:

A: = da↑ ș_ați primit înapoi ↓ ș_ați primit înapoi impozitu’. nu?
B: *cred cî da* + da [xxx]
A: tocmai + deci așa asta o să se_ntîmpli şî la anu’ pentru douî_mii_patru ↓ + o sî primiți înapoi (Hoarță Cărăușu [coord.] 2005: 167).

A: ce pastile?
B: nici nu mai țin minti.++ gluconat sau? (xxx)
A: glidomed?
B: *cam așa* ↓ da.. ++ şî dup_aceea o zâs cî mai bini sî fac injecții ↑ =
A: = cât timp ați făcut tratament cu pastiluțe? (Hoarță Cărăușu [coord.] 2005: 149).

1.3. Mărci nonverbale ale acordului. Distorsionări nonverbale în exprimarea acordului

Limbajul trupului, asemenea oricărui alt limbaj, „constă din cuvinte, propoziții şi o anumită punctuație. Fiecare gest este asemenea unui cuvânt, iar un cuvânt poate avea mai multe înțelesuri. Numai analizat într-o propoziție, alături de alte cuvinte, putem înțelege pe deplin sensul unui cuvânt” (Pease 1993: 21). Cu alte cuvinte, gesturile „sosesc grupate în «propoziții» şi transmit neîncetat adevărul despre sentimentele şi atitudinile persoanei în cauză”, iar perspicace este acel om „care poate citi «propozițiile» nonverbale şi le poate confrunta cu precizie cu propozițiile verbale” (Pease 1993: 22).

Majoritatea gesturilor de bază ale comunicării sunt aceleaşi în întreaga lume. Un astfel de gest universal este cel al aprobării. Astfel, „a încuviința dând din cap înseamnă, aproape în mod universal, «da» sau o aprobare. Este una din formele înclinării capului şi pare a fi un gest înnăscut, utilizat şi de oamenii nevăzători şi surzi” (Pease 1993: 16).

Multă lume consideră că „modul normal de a spune «da» cu ajutorul capului este prin mişcarea lui în sus şi în jos”, mişcarea amintită făcând parte din aşa-numitul cod „încuviințare-scuturare”, „în care capul face o mişcare sus-jos pentru «da» şi una stânga-dreapta pentru «nu»”, acesta fiind „de departe cel mai popular cod regăsit în Europa” (Collett 2006: 292).

Al doilea cod se numeşte „coborâre-aruncare”, „în care capul este înclinat rapid în față pentru a spune «da» şi aruncat spre spate pentru a spune «nu», întâlnit în Grecia, în Turcia şi în sudul Italiei” (Collett 2006: 292).

Al treilea tip de gesturi ale capului pentru a aproba sau dezaproba un lucru îl reprezintă codul „rotire-aruncare”, în care, „pentru a semnala «da», capul este clătinat dinspre un umăr către celălalt, asemănător gestului vest-european ce arată indecizia, iar, pentru a spune «nu», capul este împins brusc spre spate” (Collett 2006: 295).

Alte gesturi ale acordului sunt gestul „inel” sau „OK” şi gestul degetului mare ridicat (Pease 1993: 18–19).

BDD-V367 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:59 UTC)

2. Dezacordul

2.1. Introducere

Negaţia este „un procedeu lingvistic (gramatical) acţionând deopotrivă în plan semantic referenţial şi în plan enunţiativ” (GALR 2005:707). La nivel semantic-lexical, negaţia se manifestă printr-un „ansamblu de procedee derivative care formează în mod sistematic cuvinte cu sens negativ (prefixele negative)”, cuvintele cu sens negativ neavând caracteristicile predicative ale negaţiei gramaticale. Acestea reprezintă „doar un rezultat lexicalizat al acesteia” (GALR 2005:707).

Termenul *negaţie* se aplică, în sens larg, şi unor acte de contestare, respingere la nivel pragmatic, în interacţiunea verbală. Vom folosi, în lucrarea de faţă, pentru acest tip de acte de limbaj, termenul *dezacord*.

Observaţiile pe care le vom face referitor la dezacord se bazează pe studiul unor corpusuri de limbă română vorbită actuală: Hoarţă Cărăuşu (coord.) 2005 şi Ionescu Ruxăndoiu (coord.) 2002.

2.2. Mărci verbale ale dezacordului. Distorsionări verbale în exprimarea dezacordului

În termenul generic *dezacord* pot fi înscrise „multiplele forme în care se concretizează divergenţele ocurente în comunicarea orală”, realitatea lingvistică pe care o acoperă acest termen suportând „diferenţieri graduale” şi incluzând „diferite forme de expresie şi strategii comunicative şi interpretative: corectare, autocorectare, contestare, contrazicere, contracarare, dezacord parţial, total, direct, indirect, conflict etc.” (Popescu 2003: 229).

Dezacordul, ca şi acordul, a fost considerat (Stati 1990: 79, 127) un tip de *rol argumentativ*, alături de alte roluri argumentative[4].

Dezacordul, ca rol argumentativ, se exprimă, mai întâi, prin reluarea, în formă negativă, a frazei contestate sau prin conectori argumentativi de tipul: *din contră*, *nu* sau printr-o expresie echivalentă. Locutorul îşi exprimă dezacordul, refuzul faţă de intervenţia interlocutorului, utilizând formule explicite de tipul: „Nu sunt de acord”, „Este fals” şi fraze performative de tipul „Contest afirmaţiile tale”:

> **A**: nu ştiu de: organizatori acuma. asta în mai a fost cu:# nu ştiu ce centru american cu altceva şi d-aia au avut bani. şi dacă şi-ăştia de la politehnică au↓ decontează. CE scria acolo. parcă scria nişte chestii de bani
> **B**: *nu*. nu scria.
> **A**: nu scria.# întrebaţi cînd ajungeţi acolo. am înţeles că merge şi răzvan↓ şi doamna:# c*** (Ionescu Ruxăndoiu [coord.] 2002: 38).

> **C**: nu contează altceva ↑ =
> **D**: = nu vindecaţi. =
> **C**: = decât + mă iertaţi ↓ ++ să vă dau exemplu + î: ↓ + din mine. păi dacă arta atât de + veridică la un moment dat ↑ şi de un livresc atât de ++ [xxx] sunt duse atât de în extrem ↑ încât lumea nu [xxx] =
> **A**: = <F *NU. NU.*> televiziunii i se reproşează ↑ + de exemplu ↑ + că ++ vrând

[4] Referitor la caracteristicile celorlalte roluri argumentative, vezi Hoarţă Cărăuşu 2006b: 305–312.

BDD-V367 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:59 UTC)

nevrând ↑ ++ [xxx] să le copieze. la o crimă ↑ + la un omor ↑ ++ la ştirile de la ora cinci ↑ + la nu mai ştiu ce ↑ + =
B: = dar nu există aşa ceva ca ++ [xxx] = (Hoarță Cărăuşu [coord.] 2005: 213).

Mărcile verbale ale dezacordului reprezintă un tip de *mărci ale schimbării rolului conversațional*[5]. Astfel, mărcile verbale ale dezacordului se înscriu în categoria *mărcilor ascultătorului*, mărci care servesc la *preluarea cuvântului*, numite şi *semnale de turn-taking* (*de schimbare a rolului conversațional*). Prin intermediul acestui tip de semnale „ascultătorul comentează enunțul partenerului, asumându-şi, în acelaşi timp, rolul vorbitorului" (Mara 1986: 183).

Ascultătorul poate încerca să preia cuvântul întrerupându-l pe vorbitor, cele două intervenții, cea a vorbitorului şi cea a ascultătorului, suprapunându-se:

D: <**S** titlul lucrării mele de doctorat> ↑ =
A: = *spuneți mai tare*.
B: *puțin mai tare dacă* ↑
A: *aşa*.
D: titlul lucrării mele de doctorat ↑ [xxx] spus şi nespus în în interacțiunea comunicațională. deci în + interacțiunea în + comunicarea interpersonală (Hoarță Cărăuşu [coord.] 2005: 168–169).

În timp ce partenerul vorbeşte, ascultătorul poate face o remarcă pozitivă de tipul „sunt complet de acord", dar poate dori şi să-şi exprime un punct de vedere care să destabilizeze vorbitorul, utilizând mărci verbale ale dezacordului de tipul „prostii!", „da de unde" sau „nu sunt de acord" (Collett 2005: 91):

B: ş-o lipsit mult?
C: *da di undi*↑ cî imediat + o venit sî vadî ci facem. + dănuț ↑ + + era sî-i spargî unei fe CApul unei fe:ti: ↓ + o căzut aia ca la: alandala ↑ jum-jum ↑ şî doamna l-o prins (Hoarță Cărăuşu [coord.] 2005: 51).

În literatura de specialitate, s-a recurs şi la o taxonomie a dezacordului în comunicarea orală. Astfel, Mihaela Popescu (2003: 228) este de părere că, „pe axa actanțială, dezacordul îşi desfăşoară potențialul în trei direcții: *dezacordul locutorului cu sine*, *dezacordul cu interlocutorul* şi *dezacordul cu un terț* nonprezent sau nonactiv din punctul de vedere al interacțiunii verbale". Forme ale dezacordului locutorului cu sine sunt: *neatenția*, *ezitarea*, *autoîntreruperea controlată*, *amplificarea sau diminuarea*, *dezacordul metalingvistic* (vezi Popescu 2003: 229 sq.).

Dezacordul cu interlocutorul poate fi, în opinia aceleiaşi lingviste, dezacord *total* sau *parțial*, „în funcție de modul în care se face respingerea actului de vorbire performat de interlocutor" şi dezacord *nonstrategic*, „realizării nonstrategice corespunzându-i dezacordul direct, explicit", sau *strategic*, celei de a doua căi, strategice, „corespunzându-i dezacordul implicit".

Dezacordul strategic poate fi clasificat, la rândul său, în: *dezacord indirect*, *prin interogație*, *dezacord indirect* (*prin interogație*), *metalingvistic + ironie*, *dezacordul citat*, *dezacordul simulat*, *dezacordul implicit*, *dezacordul atenuat + argumentare*, *dezacordul atenuat + contracarare*, *dezacordul în crescendo (cu potențial agresiv limitat)* şi *dezacordul cu o presupoziție a interlocutorului* (vezi

[5] Vezi, în acest sens, Hoarță Cărăuşu 2006a: 139–148.

BDD-V367 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:59 UTC)

Popescu 2003: 231–235).

Dezacordul cu un terț vizează „exprimarea, de către locutor, a dezacordului cu privire la situația de comunicare, la o stare de fapt despre care se discută, la opiniile unui terț care nu se poate erija în instanță comunicativă, în actant (adică în participant direct sau citat", această formă de dezacord neimplicând „reacții din partea țintei sale", în schimb, ea putând „atrage – în funcție de situație – fie acordul, fie dezacordul receptorului în legătură cu aserțiunile sale" (Popescu 2003: 236).

În literatura de specialitate, se consideră că „mijloacele de respingere a unei propoziții sau presupoziții, specifice dialogului, depind de replica anterioară, care are rolul de stimul şi care conține antecedentul anaforelor negative" (GALR 2005: 726). Din această perspectivă, situațiile caracteristice sunt:

a) răspunsul negativ la o întrebare totală: *A înghețat apa? – Nu*;

b) respingerea unei afirmații precedente: *Apa a înghețat. – Nu*/*Ba nu*;

c) respingerea unor acte injonctive, predictive, promisive etc.: *Vino mâine. – Nu*/*Ba nu* (GALR 2005: 726).

2.3. Mărci nonverbale ale dezacordului. Distorsionări nonverbale în exprimarea dezacordului

Dezacordul, această stare de spirit, poate fi semnalată şi prin semnale nonverbale. Astfel, interlocutorul poate fi „complet închis", „retrăgându-se pe scaun cât mai aproape de spătar şi închizându-şi corpul din punct de vedere fizic", el închizându-şi, în acelaşi timp, şi „receptorii senzoriali" (Turchet 2005: 260). Poziția interlocutorului este, din această perspectivă, cea „a unui boxer care şi-a adus tot corpul înapoi înainte de a lupta şi a riposta", iar, din punctul de vedere al comunicării, „este indicat să îi dai cuvântul pentru a încerca să identifici exact problema şi, odată ce se va descărca, el va putea reveni la sentimente mai bune" (Turchet 2005: 260). Întrebarea „Ce părere ai?" este întotdeauna o întrebare foarte bună în astfel de situații, deoarece, „până acum închis, interlocutorul este pus în situația să emită, pentru că îi cerem să ne expună motivele dezacordului său, şi o face fără agresivitate, întrucât dezacordul său a fost depistat vizual foarte devreme" (Turchet 2005: 260).

De obicei, se consideră că modul normal de a spune „nu" cu ajutorul mişcărilor capului este „prin întoarcerea acestuia într-o parte şi-n alta" (Collett 2006: 292), acesta fiind cel mai popular cod regăsit în Europa. Presupunerea este, însă, incorectă. Un alt mod de a exprima dezacordul este acela în care capul este „aruncat spre spate pentru a spune «nu», întâlnit în Grecia, în Turcia şi în sudul Italiei" (Collett 2006: 292). Aruncarea capului „se rezumă la o singură mişcare", mărirea vitezei sau amplitudinii mişcării făcând ca gestul „să pară mai spectaculos", gestul fiind însoțit de „folosirea mimicii feței sau a unor semnale vocal-convenționale" (Collett 2006: 293). În Grecia, de exemplu, localnicii îşi aruncă capul pe spate „fără a utiliza şi anumite grimase", dar îşi dau capul pe spate, însoțind mişcarea „cu ridicarea sprâncenelor, închizând ochii şi țâțâind din buze", gestul căpătând „o semnificație categoric negativă" (Collett 2006: 293).

Al treilea tip de gesturi ale capului pentru a nega un lucru este cel în care, pentru a spune „nu", „capul este împins brusc spre spate", acest cod fiind „specific Bulgariei". La bulgari, uneori, gesturile folosite pentru acord şi dezacord sunt

BDD-V367 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:59 UTC)

ambigue: „deşi folosesc mişcarea de rotire pentru a spune „da”, uneori folosesc mişcarea de scuturare a capului pentru a trimite acelaşi mesaj”, acest lucru întâmplându-se, din fericire, numai atunci când „îşi acompaniază vorbele de gesturi” (Collett 2006: 296–297). Atunci când înalță din sprâncene pentru a semnala negația, grecii „își însoțesc, adesea, mişcarea cu deschiderea largă a ochilor; pentru noi, o asemenea mimică pare o formă uşor uimită de aprobare, dar pentru majoritatea populației greceşti înseamnă categoric «nu»” (Collett 2006: 298).

Despre „clătinatul capului, utilizat în general cu sensul de «nu»”, vorbeşte şi Allan Pease (Pease 1993: 121), gestul în discuție putând fi considerat fie „un gest înnăscut”, fie „primul gest însuşit de ființa umană”. Astfel, „atunci când noul născut s-a săturat de lapte, el își clatină capul într-o parte şi alta, pentru a îndepărta sânii mamei” (Pease 1993: 122).

În ceea ce priveşte semnalele ochilor, „privirea laterală” este folosită pentru exprimarea ostilității, fiind însoțită de „încruntarea sprâncenelor, de ridicarea frunții sau de lăsarea în jos a buzelor”. De asemenea, „gestul blocării ochilor”, însoțit de „înclinarea capului pe spate, pentru a ne putea arunca o privire lungă sau, cum s-ar zice, pentru a ne măsura din cap până în picioare” exprimă dezacordul celui care îl foloseşte, o reacție negativă, care necesită „un nou procedeu pentru restabilirea unei comunicări eficace” (Pease 1993: 140–142).

Printre gesturile mâinii şi ale brațului ce exprimă dezacordul, putem aminti „încleştarea mâinilor”, gestul având trei poziții principale: „mâinile încleştate înaintea feței, mâinile încleştate şi aşezate pe masă sau în poziție de mijloc şi mâinile încleştate şi lăsate în poală în poziție de şedere sau lăsate în jos când stăm în picioare” (Pease 1993: 67–68). De asemenea, „brațele încrucişate cu degetele mari ridicate” constituie o altă poziție de gesturi larg răspândite care exprimă dezacordul, acest gest fiind un semnal dublu, alcătuit dintr-o atitudine negativă (brațele încrucişate), ce exprimă dezacordul şi dintr-o atitudine de superioritate (etalată prin degetele mari) (Pease 1993: 75–76).

Între alte gesturi ale mâinii şi brațelor care exprimă dezacordul, putem aminti gestul încrucişării brațelor, însoțit de cel ale mângâierii bărbiei şi al încrucişării picioarelor, interlocutorul înțelegând că răspunsul celui care face acest gest este, fără a-l exprima în cuvinte, „nu”. De altfel, gestul obişnuit al încrucişării brațelor este „un gest universal care exprimă, aproape pretutindeni, o atitudine defensivă sau negativă”, încrucişarea brațelor arătând clar că „majoritatea oamenilor utilizează gestul brațelor încrucişate atunci când nu sunt de acord cu cele auzite” (Pease 1993: 97). Şi gestul complet de încrucişare a brațelor însoțit de palmele strânse pumn „indică o atitudine ostilă şi defensivă, acest grup de gesturi combinându-se adesea cu dinții strânşi şi fața aprinsă, „caz în care atacul verbal sau fizic poate fi iminent” (Pease 1993: 99).

În privința gesturilor picioarelor ce exprimă dezacordul, poate fi amintit gestul încrucişării picioarelor, care „aproape întotdeauna este un gest secundar, care apare împreună cu alte gesturi negative şi din această cauză nu poate fi interpretat izolat sau rupt de context”. Mai mult, „când gestul încrucişării picioarelor apare împreună cu încrucişarea brațelor, persoana respectivă s-a retras din conversație” (Pease 1993: 108).

BDD-V367 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:59 UTC)

3. Concluzii

Elementele specifice unui enunț asertiv pozitiv se pot folosi, în plan pragmatic-dialogic, şi pentru exprimarea acordului, a acceptării. *Afirmația* apare şi la nivel dialogic (ca *acceptare* a unei propoziții sau ca *exprimare a acordului*). Acordul este un rol argumentativ pasiv, defensiv, un rol dialogic prin excelență, care constă în acceptarea unei teze, a unei concluzii a partenerului, prin împărtăşirea presupozițiilor enunțării, acordul fiind o reacție cooperativă, congruentă la o aserțiune, o invitație etc.

În lucrarea de față, înscriem în termenul generic *dezacord* variatele forme în care se concretizează divergențele care ocură în interacțiunea verbală curentă.

Lucrarea prezintă dezacordul ca fiind un tip de *rol argumentativ*, rol ce se exprimă fie prin reluarea, în formă negativă, a frazei contestate, fie prin *conectori argumentativi* de tipul: *nu*, *din contră*, *da de unde*, fie printr-o expresie echivalentă.

Mărcile verbale ale dezacordului pot fi înscrise între *mărcile schimbării rolului conversațional*.

Lucrarea ia în discuție şi câteva *semnale nonverbale* ale dezacordului.

Bibliografie

A. Izvoare şi lucrări de referință

Hoarță Cărăuşu (coord.) 2005: Luminița Hoarță Cărăuşu (coord.), *Corpus de limbă română vorbită actuală*, Iaşi, Editura Cermi.

Ionescu Ruxăndoiu (coord.) 2002: Liliana Ionescu Ruxăndoiu (coord.), *Interacțiunea verbală în limba română actuală*, Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti.

B. Literatură secundară

Collett 2005: Peter Collett, *Cartea gesturilor*. *Cum putem citi gândurile oamenilor din acțiunile lor*, Bucureşti, Editura Trei.

Collett 2006: Peter Collet, *Cartea gesturilor europene*, Bucureşti, Editura Trei.

Dănilă 2007: Elena Dănilă, *Afirmația în limba română – probleme, soluții*, în *Limba română azi*, Iaşi, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", p. 223–234.

GALR 2005: *Gramatica limbii române*, vol. 2, *Enunțul*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Hoarță Cărăuşu 2003: Luminița Hoarță Cărăuşu, Elemente de analiză a structurii conversației, Iaşi, Editura Cermi.

Hoarță Cărăuşu 2006a: Luminița Hoarță Cărăuşu, *Mărci ale schimbării rolului conversațional în limba română vorbită actuală*, în *Identitatea culturală românească în contextul integrării europene*, volum îngrijit de Marius-Radu Clim, Ofelia Ichim, Laura Manea, Florin-Teodor Olariu, Iaşi, Editura Alfa, p. 139–148.

Hoarță Cărăuşu 2006b: Luminița Hoarță Cărăuşu, *Teoria rolurilor argumentative*, în *Limba şi literatura română. Regional – național – european*, Iaşi, Casa Editorială Demiurg, p. 305–312.

Hoarță Cărăuşu 2007: Luminița Hoarță Cărăuşu, *Mărci verbale şi nonverbale ale dezacordului în româna vorbită actuală*, în „Analele Universității «Alexandru Ioan Cuza» Iaşi", secțiunea IIIe, Lingvistică, LII, 2006, p. 19–24.

Mara 1986: Edith Mara, *Per un analisi dei segnali discorsivi nell'italiano contemporaneo*, in K. Lichem, E. Mara, S. Knaller (hrsg.), *Parallela 2: Aspetti della sintassi dell'italiano contemporaneo*, Tübingen, Narr.

BDD-V367 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:59 UTC)

Năstase 2003: Vera Năstase, *Acordul afirmativ în limba română vorbită*, în Laurenția Dascălu Jinga, Liana Pop (coord.), *Dialogul în româna vorbită*, Bucureşti, Editura Oscar Print, p. 216–227.
Pease 1993: Allan Pease, *Limbajul trupului. Cum pot fi citite gândurile altora din gesturile lor*, Bucureşti, Editura Polimark.
Pop 2003: Liana Pop, „*Aşa-i, nu-i aşa?*" *De la adverb la marcă discursivă: un caz de gramaticalizare*, în Laurenția Dascălu Jinga, Liana Pop (coord.), *Dialogul în româna vorbită*, cit. supra, p. 239–261.
Popescu 2003: Mihaela Popescu, *Aspecte ale dezacordului în comunicarea orală*, în Laurenția Dascălu Jinga, Liana Pop (coord.), *Dialogul în româna vorbită*, cit. supra, p. 228–238.
Rovența Frumușani 2000: Daniela Rovența Frumușani, *Argumentarea. Modele şi strategii*, Bucureşti, Editura All.
Stati 1990: Sorin Stati, *Le transphrastique*, Paris, Presses Universitaires de France.
Stati 2002: Sorin Stati, *Principi di analisi argomentativa*, Bologna, Patron.
Turchet 2005: Philippe Turchet, *Sinergologia. De la limbajul trupului la arta de a citi gândurile celuilalt*, Iaşi, Editura Polirom.

Verbal and nonverbal approval and denial Markers in spoken Romanian

The article discusses several problems of the discourse markers, namely the approval and denial Markers in spoken Romanian. Discourse analysis is a vast and ambiguous field. The vastness and ambiguity of discourse analysis is suggested by the textbooks on different approaches to language, such as pragmatics, which define the field as the study of the general conditions of the communicative use of language.

Approval and denial Markers are types of pragmatic class. Approval and denial Markers have certain privileges of occurrence, which must be specified.

Iaşi, România

BDD-V367 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:59 UTC)